

הערך 'אתיאיסט' - מתוך המילון הפילוסופי

אתיאיסט (מכחיש האלוהים). האם גם הוא ראוי למקום במילון פילוסופי? ודאי וודאי, אולם רק כדי שינודה משם לעד. לאחר שאראה שהמושג שמקשרים למילה זו מכיל בתוכו משהו בלתי אפשרי, ושכתוצאה מכך לא ייתכן מושג כזה, או אז לאנשים לא תהיה ברירה אלא לשייך מילה זו, ביחד עם המילה היפוגריף ודומותיה, לתחום המיתולוגיה ולא לתחום הפילוסופיה. רק בהתאם למערכת אנתרופומורפיסטית של התיאולוגיה אפשר לחשוב על האתיאיסט כאפשרי. אולם את הקיום של אלוהות מוגבלת, לא מושלמת, המתייחסת לעמים מסוימים, אפשר וצריך להכחיש, שכן המושגים שלה סותרים את עצמם. המושג של האלוהים האמתי, כלומר של ישות בעלת שלמות אין-סופית, אפשרי לפחות על דרך השלילה, כלומר הוא אינו בלתי אפשרי, מכיוון שביסודו מונחות מציאויות רבות אשר אינן יכולות לסתור זו את זו במושג, במובן שסתירה תנבע אך ורק מחיבור של מציאות עם השלילה המנוגדת לה באותו המושג. אם כן, זה בלתי אפשרי להכחיש מושג זה כשלעצמו, כלומר לדחות אותו כבלתי אפשרי. אולם מובן שהאפשרות והקיום של האובייקט עצמו דורשים מלבד זאת, בעקבות ביקורת התבונה הטהורה, גם מאפיין חיובי בתפיסה, כיוון שגם כאשר מציאויות לכשעצמן אינן סותרות עצמן במושג, באובייקט הן יכולות לבטל את ההשפעה זו של זו. אולם לא ניתן למצוא מאפיין זה בשום מקום, מאחר שהאובייקט, מעצם המושג שלו, אינו דבר של התפיסה. מושג זה אם כן בעייתי בדיוק כמו כל מושג במתמטיקה, אשר לכשעצמו אינו מכיל סתירה, אולם שהמציאות שלו, כלומר האפשרות של האובייקט שלו, יכולה להיות בעייתית כל עוד לא גילו את המבנה שלו. אולם האם מי שהשתכנע בכך לאחר ביקורת משותפת של התבונה הטהורה הוא אתיאיסט? בשום אופן הוא אינו מכחיש את האפשרות ואת הקיום של אלוהים, אלא הוא רק רואה השערה זו כבלתי ניתנת להוכחה מבחינתנו, מפני שאפשרות ומציאות הן צורות של המודאליות של המושג שלנו, אשר

ללא מאפיין חושי (סכמה) אי אפשר לקבל וגם לא לדחות אותן. נניח שמישהו טוען שמלאך כלשהו מזוקן; אולם מישהו אחר טוען שהוא אינו מזוקן, אזי מובן שהראשון מכחיש את הטענה של האחרון. אולם כאשר מישהו טוען שאין זה נכון שהמלאך מזוקן בדיוק כשם שאין זה נכון שהוא אינו מזוקן, כיוון שכלל אין לו גוף, אזי אי אפשר לומר עליו שהוא מכחיש את הטענה האחת או האחרת על אודות הדבר שבו האחד או האחר אמור להתקיים; אלא הוא רק מכחיש שמי מטענות אלה יכולה להתקיים במקרה הנוכחי. כמו כן אי אפשר לומר שמערכת זו מזיקה, באופן שהתבונה, גם אם היא אינה יכולה להבהיר את המציאות האובייקטיבית של מושג זה, היא עדיין מכירה במציאות הסובייקטיבית שלו כרעיון תקף באופן כללי, הכרחי עבור כל הפעולות שהיא מבצעת. רעיון זה, אם כן, גם אם אין בו שימוש קונסטרוקטיבי יש בו שימוש רגולטיבי, בכך שהוא מציג בפנינו אידיאל של שלמות אין-סופית, שאליו אנחנו חייבים להתקרב תמיד, באמצעות טבע התבונה עצמה.

(מגרמנית: יפתח הלרמן-כרמל)